

POROČILO

Izvedene dejavnosti za črnočelega srakoperja *Lanius minor* v Vipavski dolini v letu 2015

pripravila: Katarina Denac

Ljubljana, januar 2016

Slika na naslovnici: Črnočeli srakoper *Lanius minor* (foto: Gregor Bernard)

Predlog citiranja:

Denac, K. (2016): Izvedene dejavnosti za črnočelega srakoperja *Lanius minor* v Vipavski dolini v letu 2015. Poročilo. DOPPS, Ljubljana.

KAZALO

POVZETEK	4
ABSTRACT	4
UVOD	5
IZVEDENE DEJAVNOSTI	6
SEZNANITEV PRISTOJNIH INŠTITUCIJ O KRITIČNI OGROŽENOSTI ČRNOČELEGA SRAKOPERJA IN NUJNOSTI TAKOJŠNJEGA UKREPANJA	6
POSTAVITEV LOVNIH PREŽ IN ZASADITEV MEJIC	6
ZLOŽENKA O ČRNOČELEM SRAKOPERJU V VIPAVSKI DOLINI	12
PREDAVANJE O ČRNOČELEM SRAKOPERJU ZA LOKALNE PREBIVALCE	12
POPIS ŠTEVILČNOSTI ČRNOČELEGA SRAKOPERJA	14
RAZISKAVA UPORABE PREŽ IN IZBORA LOVNEGA HABITATA	16
ZAKLJUČEK	20
ZAHVALA	21

POVZETEK

V letu 2015 smo z namenom izboljšanja gnezditvenih in prehranjevalnih razmer za črnočelega srakoperja *Lanius minor* v Vipavski dolini izvedli več varstvenih dejavnosti: na njegovo kritično ogroženost smo opozorili pristojne inštitucije, na območju znanih gnezdišč smo postavili 38 lovnihih prež, s Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov RS smo pričeli pogovore o zasaditvi mejic na Ajdovskem polju, izdelali smo zloženko o vrsti in pripravili predavanje, popisali njegovo gnezditveno številčnost ter naredili preliminarno raziskavo o uporabi prež in prehranjevalnih habitatov.

ABSTRACT

In 2015 we performed several conservation activities in order to improve breeding and feeding habitat of Lesser Grey Shrike *Lanius minor* in Vipava valley: all relevant stakeholders were alerted about its critical status, 38 hunting perches were erected in the area of its known breeding, a dialogue was started with Farmland and Forest Fund of the Republic of Slovenia regarding the planting of tree hedges at Ajdovsko polje, a brochure and a lecture on species' ecology were prepared, the species was surveyed during breeding season and a preliminary research was done to determine its use of perches and feeding habitats.

UVOD

Črnočeli srakoper *Lanius minor* sodi med vrste z Dodatka I Direktive o pticah, za katere se opredeljuje območja Natura 2000 za ptice (t. i. SPA). Republika Slovenija je zanj ob vstopu v EU opredelila SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje. S spremembo Uredbe o območjih Natura 2000 v letu 2013 (Ur. l. RS 33/2013) je bila vrsta kot kvalifikacijska dodana tudi na SPA Vipavski rob. Republika Slovenija ima s tem mednarodno pravno obvezo, da ohranja ugodni ohranitveni status vrste. Vrsto varuje tudi nacionalna zakonodaja (npr. 14. člen Zakona o ohranjanju narave).

Gre za kritično ogroženo gnezdilko Slovenije, katere trenutna nacionalna populacija šteje manj kot 10 parov (v letu 2015 je bilo prešteti zgolj 4-6 parov, od katerih so potrjeno uspešno gnezдили le trije). Vipavska dolina, deloma varovana znotraj SPA Vipavski rob, je ta hip zanj najpomembnejše gnezditveno območje in zato z varstvenega vidika izrednega pomena. V letu 2015 smo na tem območju prešteli 3-5 parov, kar je predstavljalo 80% nacionalne populacije. Pri tem je treba poudariti, da so bili vsi trije uspešno gnezdeči pari zabeleženi ravno v Vipavski dolini.

Z namenom izboljšanja gnezditvenih in prehranjevalnih razmer za to vrsto v Vipavski dolini, konkretno na Ajdovskem polju, smo izvedli več dejavnosti, ki so predstavljene v tem dokumentu.

IZVEDENE DEJAVNOSTI

Seznanitev pristojnih institucij o kritični ogroženosti črnočelega srakoperja in nujnosti takojšnjega ukrepanja

Dne 7.10.2014 smo na Zavod RS za varstvo narave (ga. Mirjam Gorkič, vodja OE Nova Gorica), Ministrstvo za okolje in prostor (ga. Marija Markeš, vodja Sektorja za ohranjanje narave in ga. Vesna Kolar Planinšič, vodja Sektorja za strateško presojo vplivov na okolje) ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (ga. Alenka Šesek, vodja Sektorja za podeželje) naslovili dopis, v katerem smo predstavili gnezdišča in prehranjevališča črnočelega srakoperja v Vipavski dolini ter predlagali nujne ukrepe za njegovo varstvo (ohranitev obstoječih topolov ter skupin drevja in grmovja, zasaditev novih drevesnih mejic, namestitev lovilnih prež, povečanje površine košenic, preprečitev širjenja njivskih površin in intenzifikacije obstoječih travnikov, ohranjanje makadamskih poti, prepoved uporabe strupov proti polžem in bramorju).

Postavitev lovni prež in zasaditev mejic

Črnočeli srakoper potrebuje za gnezdenje v Vipavski dolini drevesne mejice (drevorede), skupine drevja ali posamezna večja drevesa. Gnezda so bila do sedaj najpogosteje najdena na topolih. Če so pogoji ugodni (dovolj visokih dreves za gnezditve, primerne prehranjevalne površine), lahko gnezdi v ohlapnih kolonijah. Lovi s prež, ki jih predstavljajo žice, količki, drevje, grmi in druge strukture. V preteklosti so bile številne drevesne in grmovne mejice, ki so služile predvsem zmanjševanju vetrne erozije, na tem območju posekane (http://giam2.zrc-sazu.si/sites/default/files/crv_turk_melioracije_vipavska_dolina.pdf, dne 3.7.2015). S tem se je zmanjšalo število razpoložljivih gnezdišč in lovni prež za črnočelega srakoperja ter za druge vrste ptic (npr. rjavega srakoperja, prosnika, smrdokavro, vijeglavko).

S postavitvijo lovni prež in zasaditvijo mejic smo želeli izboljšati gnezditvene in prehranjevalne pogoje za črnočelega srakoperja. Hkrati bi mejice tudi zmanjševale vetrno erozijo, ki na območju Vipavske doline predstavlja velik problem (http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/zaksem_201503_rok_plibersek.pdf; http://giam2.zrc-sazu.si/sites/default/files/turk_vetrozascitni_pasovi_vipavska_dolina.pdf; dne 3.7.2015).

Lovne preže in mejice smo želeli postaviti oz. zasaditi na zasebnih in državnih parcelah v bližini obstoječih gnezdišč črnočelega srakoperja na Ajdovskem polju. V elektronski zemljiški knjigi smo poiskali zasebne lastnike izbranih parcel ter jih osebno kontaktirali s prošnjo za dovoljenje za postavitve prež. Za parcele v lasti republike Slovenije ali opredeljene kot javno dobro pa smo dne 22.1.2015 na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (dalje Sklad) ter dne 28.1.2015 na Občino Ajdovščina naslovili vlogo za pridobitev soglasja za postavitve prež in zasaditev mejic. V nadaljevanju je predstavljena kronologija dogajanja v zvezi z državnimi parcelami in parcelami, opredeljenimi kot javno dobro:

- **4.2.2015:** Občina Ajdovščina prek elektronske pošte izrazi zaskrbljenost, da bi se mejice sadilo v melioracijske jarke, kar bi onemogočilo njihovo vzdrževanje. DOPPS jim odgovori, da se bi

sadilo na površine, ki so bile za to predvidene v melioracijskem načrtu za Ajdovsko polje iz leta 1980, nikakor pa ne v jarke.

- **16.2.2015:** Sklad nam vlogo za zasaditev mejic in postavitev prež zavrne.
- **16.2.2015:** DOPPS na Sklad vloži zahtevo za dostop do informacij javnega značaja (DIJZ), v kateri od Sklada zahteva informacijo o sestavi komisije, ki je vlogo zavrnila, ter o njihovi obrazložitvi zavrnitve.
- **17.2.2015:** v Ljubljani se na sestanku srečamo predstavniki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), Ministrstva za okolje in prostor (MOP), Zavoda RS za varstvo narave (ZRSVN), Občine Ajdovščina in DOPPS. Dogovorimo se, da DOPPS pridobi melioracijski načrt Ajdovskega polja in pripravi novo vlogo za Sklad. MKGP načeloma ne vidi ovir za zasaditev mejic na parcelah, ki so bile v melioracijskem načrtu namenjene zasaditvi protivetrnih pasov. Na sestanek so bili vabljeni tudi predstavniki Sklada in KGZ Nova Gorica, vendar se ga ni udeležil noben njihov predstavnik.
- **2.3.2015:** DOPPS v Pokrajinskem arhivu Nova Gorica pridobi melioracijski načrt Ajdovskega polja.
- **20.3.2015:** prejmemo odgovor Sklada na našo zahtevo za DIJZ, iz katerega je razvidno, da so našo vlogo zavrnil brez obrazložitve.
- **11.5.2015:** v Ljubljani se na sestanku srečamo predstavniki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), Sklada, Zavoda RS za varstvo narave (ZRSVN) in DOPPS. Dogovorimo se za vsebino nove vloge za Sklad. Sklad bo na podlagi te vloge sklical sestanek z lokalnimi kmeti in drugimi deležniki na območju, na katerem se bo lastnikom zemljišč predstavilo namen te akcije in skušalo pridobiti njihovo soglasje za zasaditev mejic.
- **3.7.2015:** DOPPS na Sklad pošlje drugo vlogo za pridobitev dovoljenja za zasaditev mejic na državnih parcelah in parcelah, opredeljenih kot javno dobro
- **28.10.2015:** v Ajdovščini se na sestanku srečamo predstavniki Sklada, MKGP, ZRSVN, Kmetijske zbornice Nova Gorica, lastnikov zemljišč in zakupnikov državnih zemljišč na Ajdovskem polju, občine Ajdovščina in DOPPS. DOPPS predstavi namen zasaditve dreves za črnočelega srakoperja na parcelah v lasti RS ali opredeljenih kot javno dobro, vsi ostali deležniki izrazijo svoje pomisleke in bojazni v zvezi z zasaditvijo. Sklad obljubi, da bo v čim krajšem času sporočil, ali dovoli zasaditev. Do vključno 3.1.2016 odgovora Sklada nismo prejeli.

Akcija postavitve lovnih prež

V soboto, 28.3.2015, smo izvedli akcijo postavitve 38 lovnih prež za črnočelega srakoperja na Ajdovskem polju. Preže so približno 4 m visoki robinijevi koli, ki smo jih postavili na 14 zasebnih parcelah v lasti 8 različnih lastnikov, od katerih smo pred akcijo pridobili soglasje za postavitev. Na delovni akciji je sodelovalo 9 prostovoljcev DOPPS (slike 1-9; <http://ptice.si/2015/03/sobota-v-znamenju-naravovarstvenih-akcij/>, dne 16.7.2015). Vse preže so bile postavljene po robovih parcel.

V naslednjih treh mesecih je 14 prež izginilo oziroma bilo odstranjenih, od tega so bile tri samo začasno umaknjene in naj bi jih mejaš ponovno postavil nazaj, tri pa so bile po nekajtedenski odsotnosti nenadoma vrnjene nazaj na svoje mesto.

Slika 1: Tovornjak je pripeljal 38 lovnihi prež – okoli 4 m dolgih, na pol preklanih robinijevih kolov (foto: Damijan Denac).

Slika 2: Robinijeve kole smo morali pred akcijo še priostriti (foto: Damijan Denac).

Slika 3: Poglabljanje luknje za postavitev preže (foto: Bojana Fajdiga)

Slika 4: Vstavljanje preže v izkopano luknjo (foto: Damijan Denac)

Slika 5: Zasipavanje preže in utrditev z zemljo (foto: Bojana Fajdiga)

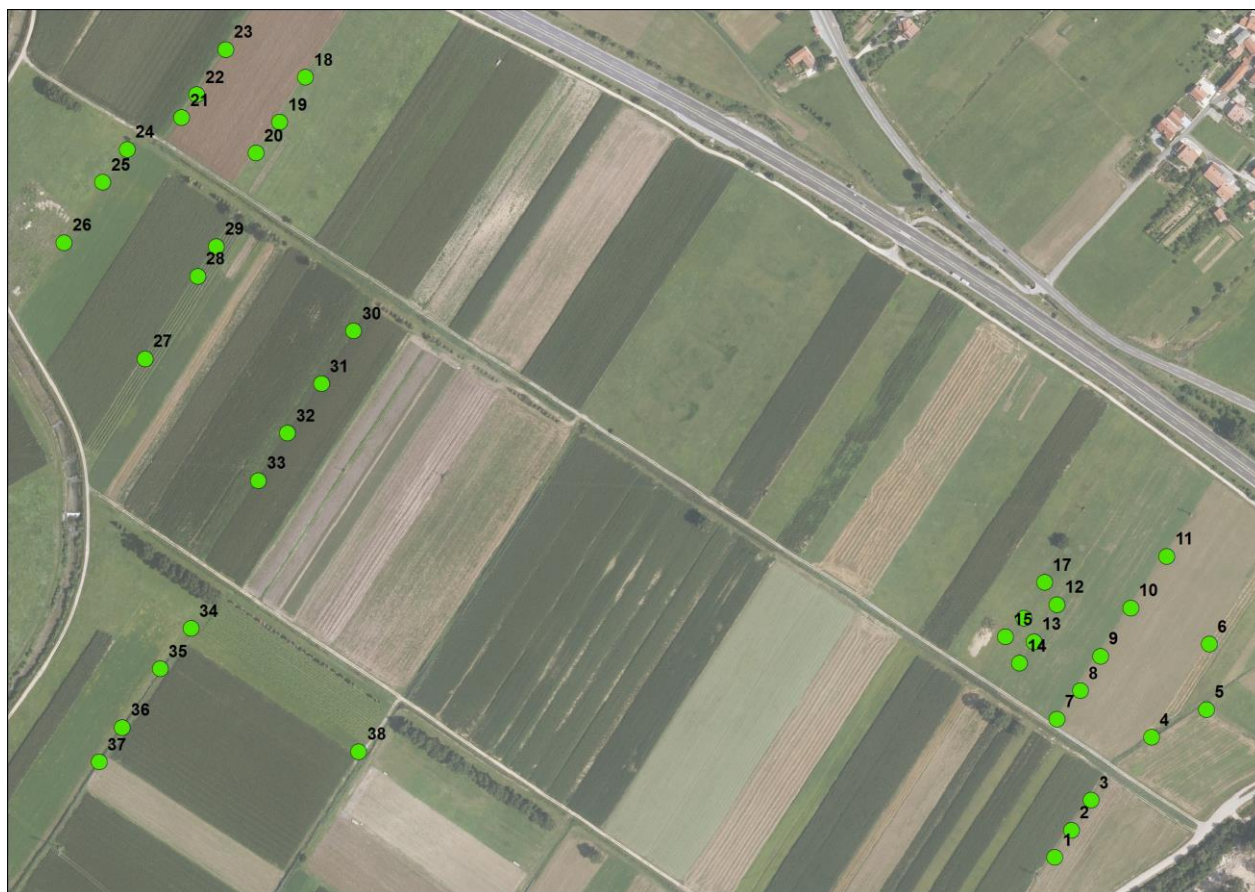
Slika 6: Del ekipe, ki je 28.3.2015 na Ajdovskem polju postavila preže za črnočelega srakoperja (foto: Katarina Denac).

Slika 7: Postavljanje prež je bilo zaradi njihove teže skupinsko delo (foto: Katarina Denac).

Slika 8: Tri postavljene preže na Ajdovskem polju (foto: Katarina Denac)

Slika 9: Lokacije vseh 38 postavljenih prež na Ajdovskem polju (podlaga: GURS)

Zloženka o črnočelem srakoperju v Vipavski dolini

Z namenom ozaveščanja lokalnega prebivalstva smo konec januarja 2015 pripravili zloženko o črnočelem srakoperju, v kateri je predstavljena njegova ekologija, ogroženost in stanje populacije v Sloveniji, pomen Vipavske doline za to vrsto in predlogi, kaj lahko ljudje sami storimo za njegovo varstvo. Zloženko smo razdelili udeležencem predavanja dne 13.2.2015 v Ajdovščini, 60 izvodov smo poslali KGZ Nova Gorica, da jo bodo lahko delili kmetom, prejeli pa so jo tudi vsi lastniki zemljišč, ki so nam na svojih parcelah dovolili postaviti lovne preže.

Zloženka je dostopna na spletni strani DOPPS (http://cdn.ptice.si/ptice/2014/wp-content/uploads/2014/03/2015_crnoceli_srakoper.pdf).

Predavanje o črnočelem srakoperju za lokalne prebivalce

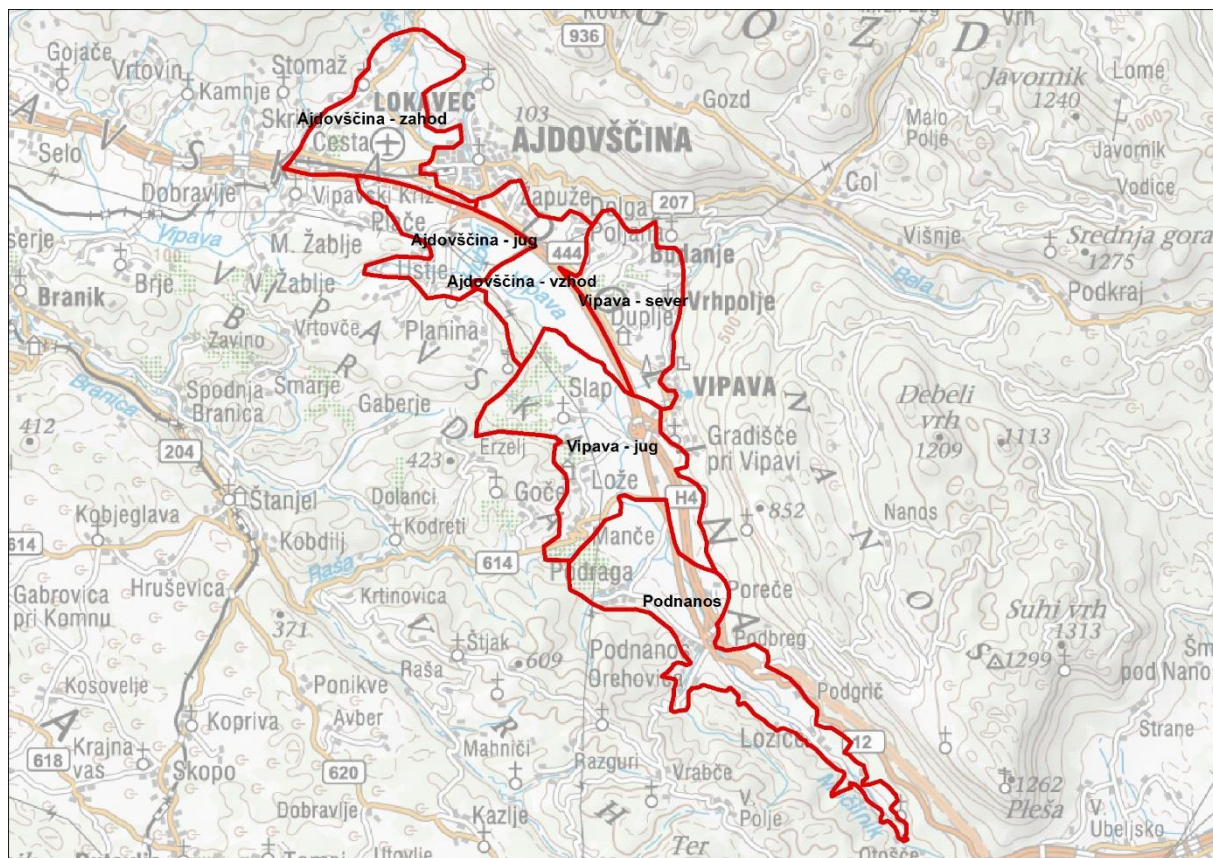
Z namenom predstavitve črnočelega srakoperja lokalnemu prebivalstvu smo 13.2.2015 na Gimnaziji Vena Pilon v Ajdovščini pripravili predavanje o biodiverziteti v kmetijski krajini ter o ekologiji črnočelega srakoperja. Predavala sta Peter Krečič in Jernej Figelj (slika 10). Predavanje je obiskalo 30 ljudi.

Slika 10: Predavanje o biodiverziteti v kmetijski krajini in o črnočelem srakoperju (foto: Mitja Jež)

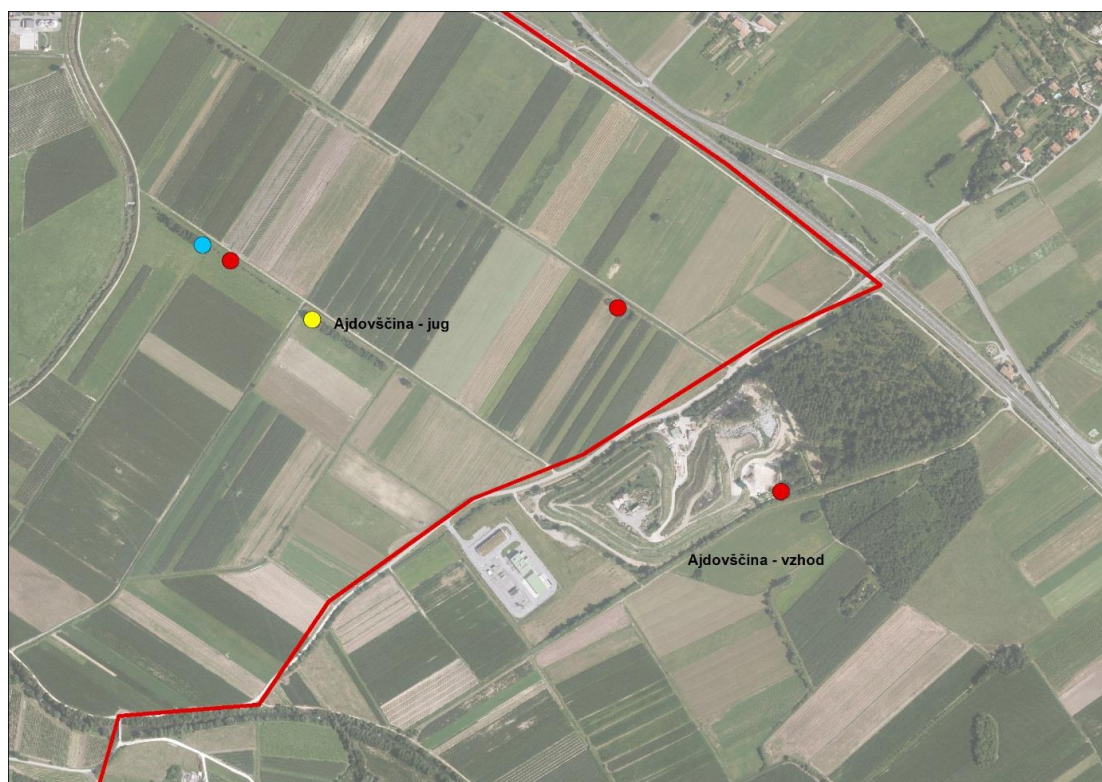
Popis številčnosti črnočelega srakoperja

V sklopu monitoringa izbranih vrst ptic na območjih Natura 2000, ki ga sofinancira Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, smo opravili popis črnočelega srakoperja na šestih ploskvah v Vipavski dolini (slika 11), in sicer v maju ter juniju.

Slika 11: Popisne ploskve za črnočelega srakoperja v Vipavski dolini v letu 2015 (podlaga: GURS)

Ugotovili smo, da je v Vipavski dolini v letu 2015 gneznilo 3-5 parov črnočelih srakoperjev, in sicer 2-4 pari na ploskvi Ajdoščina – jug ter en 1 na ploskvi Ajdoščina – vzhod (slika 12). Slednji par je imel gnezdo izven meja SPA Vipavski rob, vendar se je na območju prehranjeval. Vsi ostali pari so bili znotraj SPA. Za tri pare so bila odkrita gnezda (potrjeno gnezdenje, kasneje so bili ponekod opazovani tudi speljani mladiči; slika 13), pri enem paru je bila 20.5.2015 opazovana gradnja gnezda (ki pa kasneje ni bilo več opaženo), za en par pa smo glede na večkratno letanje na isto mesto v krošnji domnevali, da imata tam gnezdo, ki pa ga nismo uspeli odkriti (P. Krečič *ustno*).

Slika 12: Lokacije gnezd in potencialnih parov črnočelega srakoperja na SPA Vipavski rob v letu 2015. **Rdeče** točke se nanašajo na gnezda z mladiči, **rumena** točka na gnezdo, katerega usoda ni znana (gradnja gnezda opazovana 20.5., kasneje ni bilo več najdeno), **modra** točka pa na lokacijo domnevnega gnezda (potencialni par) (podlaga: GURS).

Slika 13: Gnezdo črnočelega srakoperja na stranski veji topola (foto: Peter Krečič)

Raziskava uporabe prež in izbora lovnega habitata

Da bi bolje razumeli ekologijo črnočelega srakoperja na Ajdovskem polju, smo nekaj časa namenili tudi pilotni raziskavi njegovih prehranjevališč – za tri pare smo 2-3 uri beležili njihove prehranjevalne površine in rabo prež (zbrali smo 36 podatkov o prehranjevališčih in 35 podatkov o prežah). Ugotovili smo, da so se črnočeli srakoperji prehranjevali na (košenih) travnikih, med trsnimi cepljenkami, v vinogradih, lucerni in na makadamskih poteh. Zgolj enkrat je bil zabeležen lov na koruzni njivi.

Prehranjevališča posameznih parov so se med seboj razlikovala in so bila odvisna od habitatov v neposredni bližini gnezda:

- en par (gnezdo vrh ciprese v zahodnem delu Ajdovskega polja) je imel blizu gnezda precejšnje površine pod trsnimi cepljenkami in vinogradi – na teh dveh habitatih smo opazovali polovico njegovih poskusov lova (slika 14)
- en par (gnezdo na stranski veji topola v osrednjem delu Ajdovskega polja) je imel v bližini gnezda več travnikov, kar se je odrazilo tudi v njihovem prevladujočem deležu med lovniimi površinami (slika 15)

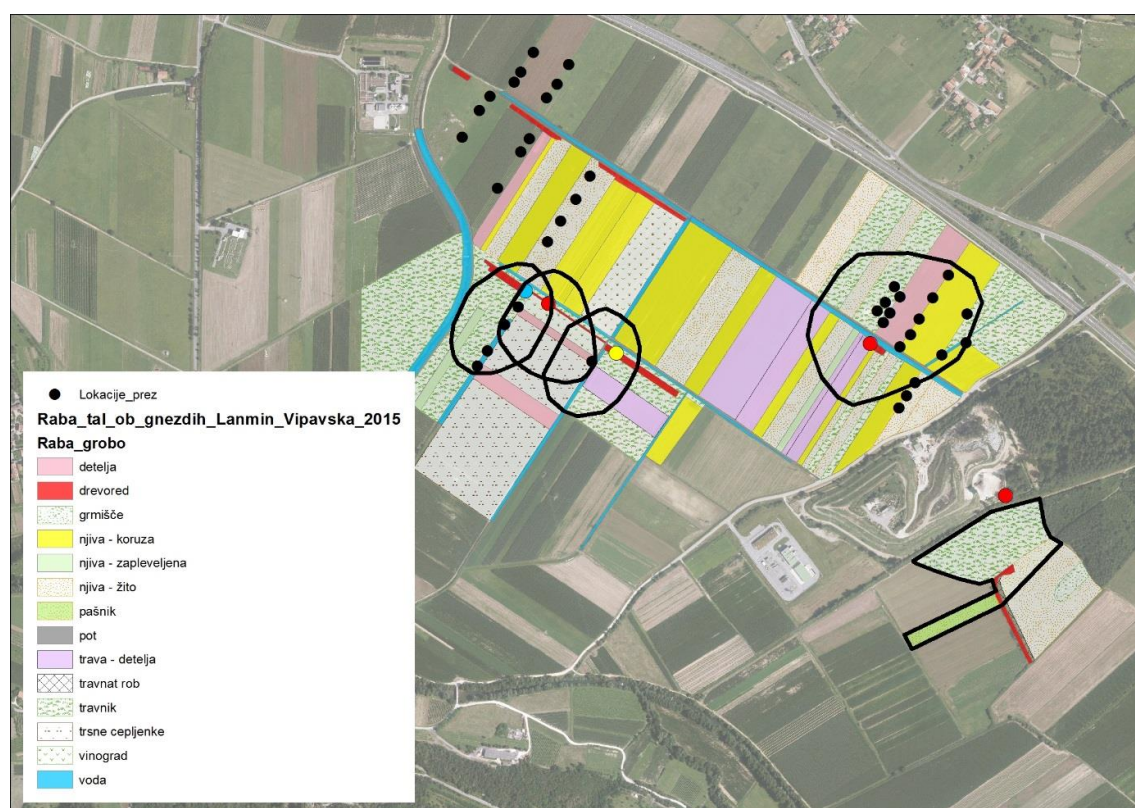

Slika 14: Prehranjevalne površine para črnočelih srakoperjev, ki je gnezdil na cipresi na zahodnem delu Ajdovskega polja

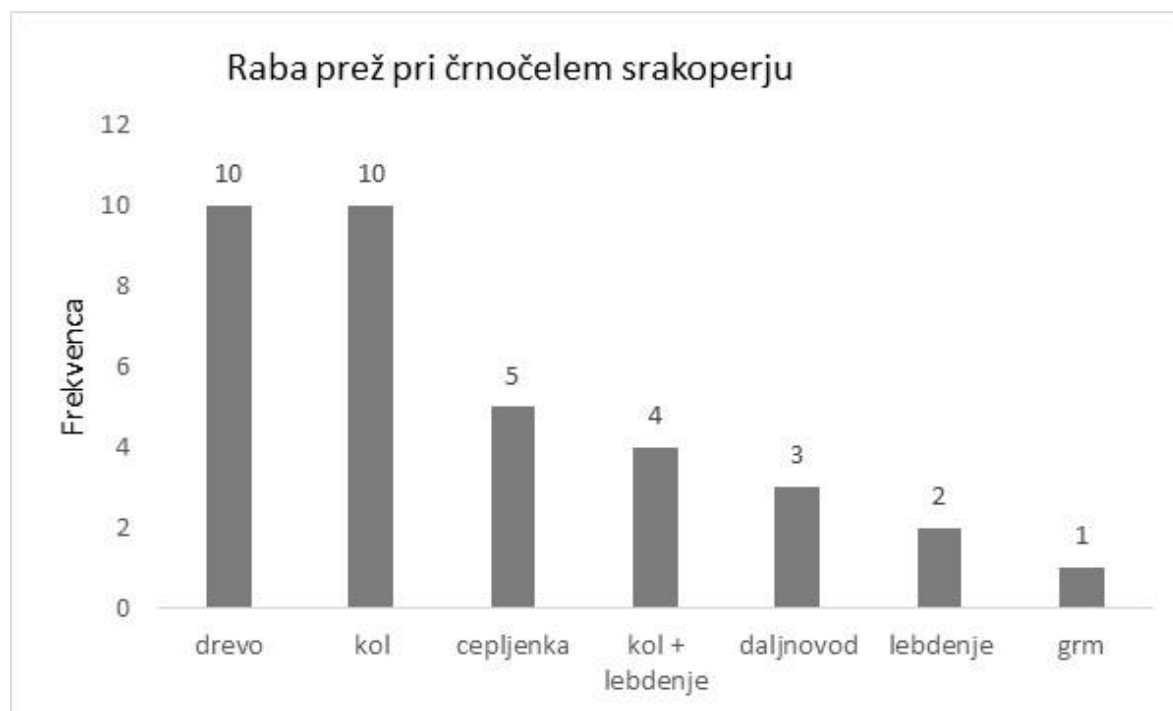
Slika 15: Prehranjevalne površine para črnočelih srakoperjev, ki je gnezdil na topolu na osrednjem delu Ajdovskega polja

Popisali smo tudi habitate oz. rabo tal v razdalji 150-300 m od gnezd. Pari so lovili do okoli 250 m stran od gnezd (slika 16).

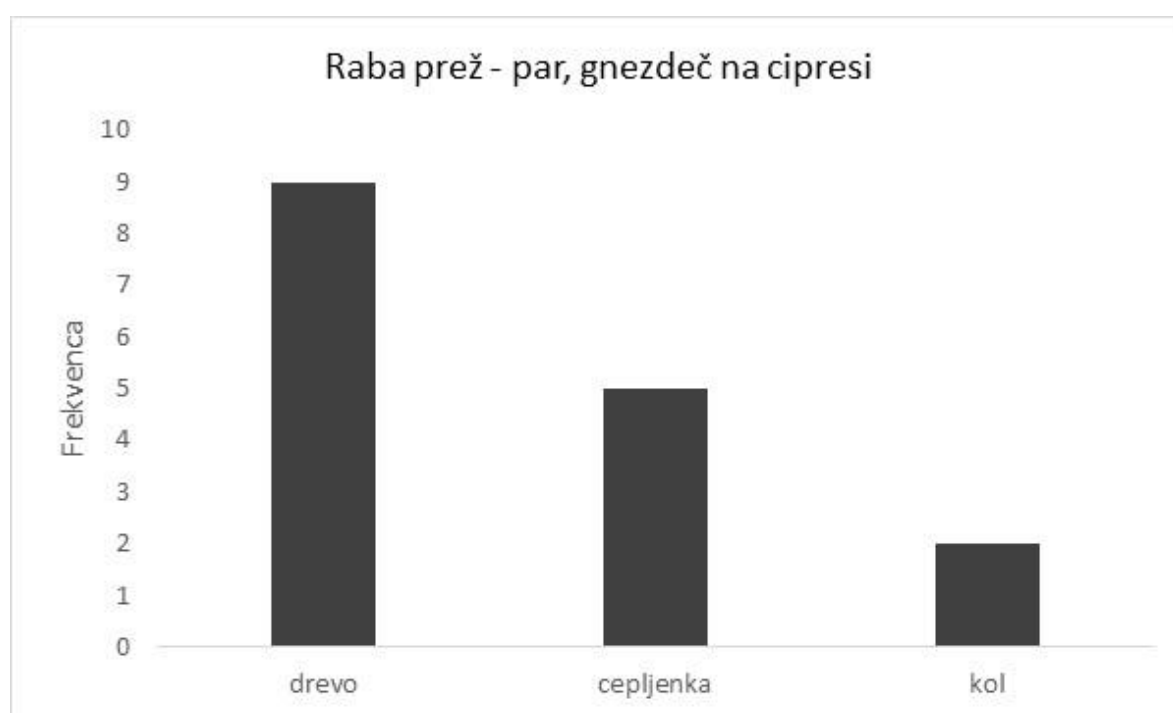

Slika 16: Raba tal v okolici gnezd črnočelega srakoperja v Vipavski dolini leta 2015. S črno črto so označeni približni domači okoliši posameznih parov (rdeča pika – gnezdo z mladiči, rumena pika – verjetna gnezditvev, modra pika – možna gnezditvev) v letu 2015. Črne točke označujejo lokacije prež, ki smo jih za vrsto postavili v prostovoljni akciji marca 2015.

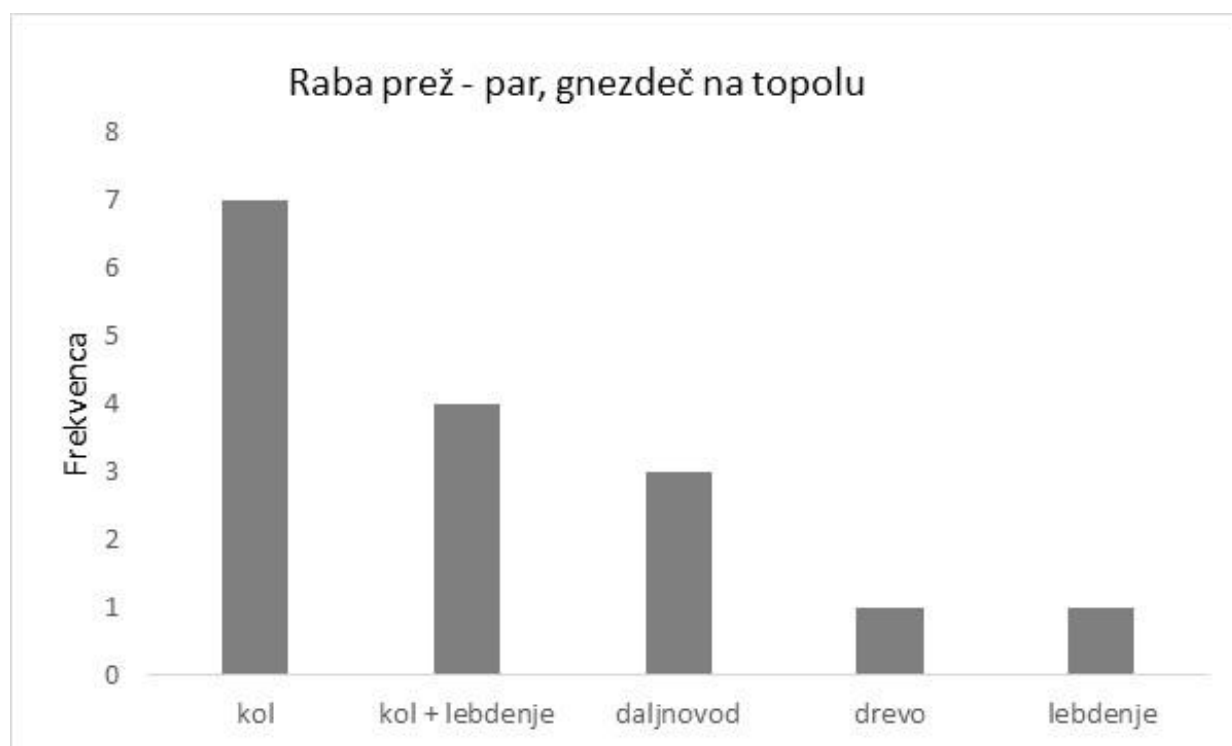
Kot preže so črnočeli srakoperji uporabljali različne strukture in tudi tehniko lebdenja v zraku, kjer preže niso bile na voljo. Od 35 zabeleženih prež jih je največ pripadalo drevesom (29%) in kolom (29%; večinoma tistim, ki so bili postavljeni v prostovoljni naravovarstveni akciji marca letos) (slika 17). Tudi pri izbiri prež so se pari precej razlikovali, saj je par, gnezdeč v cipresi, za preže uporabljal predvsem drevesa (ciprese) ter trsne cepljenke (slika 18); par, gnezdeč na topolu v osrednjem delu Ajdovskega polja, pa predvsem kole, ki smo jih postavili marca 2015. Ta par je pogosto lovil tudi s pomočjo lebdenja v zraku (slika 19).

Slika 17: Raba prež pri črnočelem srakoperju na Ajdovskem polju v letu 2015 (n=35, 3 pari)

Slika 18: Raba prež pri paru, ki je gnezdil na cipresi na zahodnem delu Ajdovskega polja (n=16)

Slika 19: Raba prež pri paru, ki je gnezdil na topolu na osrednjem delu Ajdovskega polja (n=16)

Preže, ki smo jih postavili, so črnočeli srakoperji uporabljali tudi v času svatovanja na začetku gnezditvene sezone (slika 20).

Slika 20: Par črnočelih srakoperjev svatuje na robinijevem kolu, ki smo ga postavili marca 2015 z namenom varstva vrste (foto: Peter Krečič).

ZAKLJUČEK

Sedanja populacija črnočelega srakoperja v Sloveniji je v izjemno slabem ohranitvenem stanju, vrsta pa je kritično ogrožena. To pomeni kršenje evropske in nacionalne naravovarstvene zakonodaje. Situacija se utegne v primeru neukrepanja v naslednjih nekaj letih še poslabšati, saj črnočelemu srakoperju resno grozi izumrtje v Sloveniji. Potreben je takojšnji aktivni pristop k reševanju populacije, zato pozivamo vse pristojne deležnike, še posebej MOP, MKGP in Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS, da takoj pričnejo z izvajanjem varstvenih ukrepov. Kot enega prvih ukrepov je treba zagotoviti gnezdišča v Vipavski dolini, in sicer z zasaditvijo drevesnih mejic.

ZAHVALA

Iskreno bi se rada zahvalila ljudem, ki so svoj prosti čas in energijo v letu 2015 vložili v varstvo črnočelega srakoperja v Vipavski dolini. Peter Krečič je sodeloval pri vseh aktivnostih, našel in spremljal je vsa gnezda črnočelih srakoperjev, najpomembnejši pa je bil njegov angažma pri kontaktiranju domačinov glede postavitve lovnih prež na njihovih zemljiščih. Brez njegovega navdušenja preže danes ne bi stale. Toplo se zahvaljujem tudi vsem prostovoljcem, ki so jih postavljali: Brigita Mingot, Bojana Fajdiga, Sonja Marušič, Tomaž Hain, Erik Šinigoj, Peter Krečič, Jernej Figelj in Damijan Denac.

Postavitev lovnih prež ne bi bila mogoča brez sodelovanja domačinov, lastnikov zemljišč na Ajdovskem polju, ki so s tem pokazali velik naravovarstveni posluš in se jim za to lepo zahvaljujemo.

Najlepša hvala tudi podjetju Schwarz print za brezplačni tisk zloženke in Gregorju Bernardu za čudovito naslovno fotografijo črnočelega srakoperja.